

הכרך שבידיכם הוא האסופה השנייה של שירה מתורגמת מבית "הו!", והוא ממשיך את המסורת שבה פתחנו בכרך 13. אמנם בכל כרך וכרך של כתב העת אנחנו מקצים מקום לתרגומי שירה חדשים, אבל מדי כמה כרכים אנחנו מבקשים להרחיב את המבט ולהקדיש את המקום כולו לשירה מתורגמת, כדי לאפשר מבט רוחבי ומעמיק יותר במבחר משירת העולם. והרי מתן קול עברי לחוויה הקוסמופוליטית פוקחת העיניים של קריאה בשירה ממקומות ומדורות שונים הוא מעשה שירי חיוני, שיש בו כדי להרחיב את גבולותיה של השירה העברית ולספק לה מקורות חדשים של השראה ושל יופי.

אסופת השירים הנוכחית בנויה ברובה באופן כרונולוגי, מפני שקריאה כזאת מאפשרת לנו לעבור, במובן מסוים, מסלול הדומה במשהו למסלולה של הציוויליזציה שלנו. מיד נפרט על כך, אך לפני כן נספר על שני מדורים החורגים מן הסדר הכרונולוגי, והם יוצאי דופן ומרכזיים מאוד בכרך הנוכחי: אחד מהם נקרא "גלויות, מיעוטים, יהדות", והשני מציג – בפרסום ראשון! – מבחר של תרגומים גנוזים מאת לאה גולדברג.

המדור "גלויות, מיעוטים, יהדות" עומד כולו בסימן השורה האלמותית של המשוררת הרוסייה מרינה צוואייבה: "כל המשוררים יהודים". צוואייבה התכוונה כמובן לאו דווקא ליהדות כפשוטה, אלא ל"יהדות" כמטפורה לחריגות ולהוויה של מיעוט. ואכן, כללנו במדור זה יצירות של משוררים מארצות שונות, כולם בני המאה העשרים, והמשותף לכולם הוא אותה עמדה של מיעוט ושל גלות, בין שהם יהודים בפועל ובין שיהדותם היא מטפורית. בין היתר כלול במדור מבחר מיצירתו של פיטר קול (יליד 1957) המחלק את חייו בין ניו הייבן שבקונטיקט לירושלים. קול כתב באנגלית אך מסתמך במידה רבה על תכנים עבריים קלסיים, שאותם הוא קורא, חוקר ומתרגם לאנגלית. צ'רלס רוניקוף (1894-1976), משורר אמריקאי מרכזי שמעטות מאוד מיצירותיו תורגמו לעברית עד כה, מיוצג במחזור שירים ארוך "אוטוביוגרפיה. ניו יורק". רוניקוף אינו עוסק ישירות ב"תכנים" יהודיים, אך הוא מציג עמדה יהודית-ניו יורקית-קוסמופוליטית עקרונית, שאפשר לזהותה על נקלה. לצדו עומדים שניים מהמשוררים הדגולים שנולדו בבוקובינה, חבל ארץ בגבול רומניה-אוקראינה שתושביו היו ברובם דוברי גרמנית: איציק מאנגער (יידיש, 1901-1969) ורוזה אוסלנדר (גרמנית, 1901-1988), המצטרפים למשוררים כפאול צלאן וכתב הגרמנית ודן פגיס כותב העברית כמייצגיה המפוארים של תרבות השירה היהודית הרב-לשונית שמקורה בחבל ארץ זה. עוד בשער זה, אך מאוחר שונה מאוד של העולם: שירים של נסים יחזקאל (1924-2004), יהודי הודי יליד מומבאי, הנחשב לאחד מגדולי המשוררים ההודיים כותבי האנגלית. נסים יחזקאל יצר בשירתו סינתזה מרתקת בין התרבות היהודית והתרבות המערבית לבין התרבות ההינדית. מי שיוצרת סינתזה אחרת לגמרי, סינתזה יהודית-ייחודית – אך מתבקשת, עד כדי כך שהיה מוזר לולא הייתה מתקיימת – היא אירנה קלפפיש, משוררת אמריקאית עכשווית שנולדה בגטו ורשה, הכותבת שירה אנגלית משולבת ביידיש. כך כותב על קלפפיש המתרגם שלה, אורן ירמיה: "היא הייתה לסבית מדי לחוגים היידישיסטיים, שמאלנית מדי למי שביקש ממנה לדבר כניצולת שואה, יהודית מדי לפמיניזם הליברלי הלבן, ויידישיסטית מדי למי שביקש שירה אמריקאית באנגלית בלבד". והרי טיבה של היהדות הוא לדבר בשפות שונות, ביחד ולחוד, טיבה של היהדות הוא לפרוץ את כל הגבולות – לא כדי לכבוש, אלא כדי להיות בתנועה מתמדת. קל לשכוח זאת בישראל,

שמעולם לא השלימה את שרטוט גבולותיה, ובכל זאת מצליחה להסתגר בתוכם, ישראל שרוחות של שלילת הגלות ושל דחיית היהודיות השונות מנשבות בה מאז ומעולם, וכעת – יותר מתמיד. אך עמדת המיעוט, הגלות וההגירה וחווית ההוקעה והשנונית אינן בלעדיות כמובן ליוצרים יהודיים. שער הגלויות והמיעוטים מציג גם שני משוררים מרכזיים מאוד מהקהילה האפרור-אמריקאית, שהיו שותפים למאבק בגזענות בארה"ב ול"רנסנס" הספרותי-שירי של הארלם: קלוד מקיי (1889-1948) ולנגסטון יוז (1902-1967). גלות מהבית ומהמולדת היא חוויה מרכזית מאוד גם בכתיבתם של מחמוד דרוויש, בכיר המשוררים הפלסטיניים (1941-2008), ושל נורה נדג'ריאן (ילידת 1966), משוררת קפריסאית ממוצא ארמני, שכותבת אנגלית (אך גם ארמנית ויוונית), שהפכה בילדותה לפליטת מלחמה בקפריסין. המשורר האחרון בשער זה – גם הוא דוברו של מיעוט – הוא ג'ק ספייסר האמריקאי, שכתב כבר בשנות החמישים השמרניות שירה הומוסקסואלית נועזת, שהקדימה את משוררי דור הביט.

לאה גולדברג, שרוחה השירית הרב-לשונית והרב-תרבותית מלווה את "הו!" מגיליונו הראשון, היא כמובן שותפה מובהקת לאותה חוויה יהודית-גלותית-הגירתית, מרובת השפות ועתירת הכלים לכתובה ולמחשבה. אנחנו נרגשים להציג כאן לראשונה מבחר תרגומים משירת העולם שיצרה גולדברג בתקופות שונות בחייה. בין התרגומים הללו, שלא ראו אור מעולם, יש תרגומים לשירה סינית, רוסית, גרמנית, איטלקית ואנגלית, שחשיפתם החשובה היא המשך טבעי לספר שיריה הגנוזים שרואה אור השנה בהוצאת הקיבוץ המאוחד ובעריכת אותו חוקר ועורך נאמן, גדעון טיקוצקי.

נשוב למבנה הכרונולוגי של שערי הגיליון. כל מסע צריך להתחיל בקלסיקה, ביוון וברומא, ואפילו בצעד הראשון של אותה קלסיקה: באיליאדה (פרקים בתרגום חדש של אברהם ארואטי). מלבד איליאדה, העולם היווני-רומי מיוצג על ידי שני כותבי מכתמים – מרטיאליס (בעיבוד מחורז של רונן סוניס) וסטרטונוס. אך אפילו השבילים המוקדמים ביותר במסע הזה הם מקבילים – בהמשך הם ייפגשו – ובאסופה יש ייצוג גם לקוראן ("פסוקי ההסכמה" – פסוקי הקוראן שאין היהודים חלוקים בהם על המוסלמים – בתרגומו של אלמוג בהר). אך הקלסיקה מצויה כמובן גם מחוץ למרחב האירופי והמזרח תיכוני, ולחלק ה"עתיק" של האסופה הנוכחית מצטרף שער של שירה מהקלסיקה הסינית ובו כלולות יצירות מתקופת שושלת טאנג (518-907 לספירה). בהמשך האסופה ייחדנו שער מיוחד לשירה קנונית אנגלית, שנפתח בשירים שחיברה האישה שעל שמה נקרא עידן שלם בספרות: המלכה אליזבת הראשונה, היא ולא אחרת (בתרגומו של צור ארליך). את המלכה ממשיכים אחדים ממשורריה הגדולים של אנגליה בין המאות ה-17 וה-19: ג'ון דאן (בתרגומו של חתן פרס ישראל לתרגום, שמעון זנדבנק), ג'ון מילטון (בפרקים מתוך יצירתו הגדולה "גן העדן האבוד"), ויליאם בלייק, ויליאם וורדסוורת, כריסטינה רוזטי וג'רארד מנלי הופקינס. לאחר מכן הפוקוס נודד מאנגליה למקומות נוספים – עדיין באותן מאות השנים שקדמו למהפכת המודרניזם. מרתק להשוות את השירה האנגלית של השער הקודם לשירים בני אותה תקופה שנכתבו באירופה הקונטיננטלית: בגרמניה (יוהן וולפגנג פון גתה, בתרגומו של פרופ' ניצה בן-ארי), בצרפת (ויקטור הוגו), באיטליה (אוגו פוסקולו), אך מפתיחה ורעננה במיוחד היא החשיפה לשירה שמגיעה מהקולוניות הלא-אירופיות של שתי אימפריות גדולות. שירתם של אַקְּזִי צְרֵתְלִי הגיאורגי ושל רֶבִּינְדְרֵת טאגור ההודי מתכתבת בדרכים נסתרות עם השירה שנכתבת בשפותיהן של שתי האימפריות שכבשו את מולדתם של המשוררים – רוסיה שכבשה את גיאורגיה, בריטניה שכבשה את הודו – אך היא מביאה איכויות שונות, חוץ-אירופיות בעליל, שמבטאות את רוחן המקומית והגאה של אותן ארצות כבושות שמאמצות אולי את תרבותם של הכובשים, אך ודאי שאינן נכנעות להם.

השער הבא מוקדש למודרניזם של המאה העשרים. זהו מבחר של משוררים מרכזיים מאוד לתרבותם ולדורם, מקצתם מופרים היטב לקהל קוראי השירה העברי אך מרביתם אנונימיים למדי אצלנו: שטפן ג'אורגה, גאורג טראקל וברברה קוהלר כותבי הגרמנית (קוהלר, ילידת 1959, היא המשוררת היחידה בשער זה שעודנה בחיים); קונסטנטין בלמונט, בוריס פסטרנק וארסני טרקובסקי הרוסיים; ג'וזפה אנג'רטי האיטלקי; פורפיריו ברבה חאקוב הקולומביאני; גבריאל פראטר הקטלני; זביגניי הרברט הפולני; מירוסלב הולוב הצ'כי (שני האחרונים בתרגומו של דוד וינפלד). מובן שאי אפשר להקיף תופעה עצומה כמהפכה המודרניסטית בשער אחד או באנתולוגיה אחת; היקף היצירה שהמאה העשרים הביאה עמה הוא ענק, ועצמתה הספרותית והרגשית היא אדירה. השירים הללו נכתבו אמנם לפני עשורים, אך הם שייכים בבירור לעולם המוכר לנו, זה שהתרחשו בו שתי מלחמות עולם, זה שבו הקדמה הטכנולוגית שינתה את חייהם של כל הדורות האחרונים, זה שממנו כולנו באים, זה שאת הטראומות שלו אנחנו עדיין נושאים בלבנו. השער המודרניסטי הוא מבחר קטן של טעימות מהעולם העצום הזה.

השער הבא בגיליון מוקדש למשוררות האמריקאיות של המאה העשרים, שגם הן כמובן שותפות לאותו המודרניזם. הנשים האמיצות הללו – לורין נידקר, אליזבת בישופ, אן סקסטון, אדריאן רייץ, סילביה פלאט, דיאן די פרימה, קרוליין פורשה – הן אולי הכוח המניע החזק ביותר של המהפכה השירית, שמחלצת מאמריקה הגדולה את הקולות האישיים, הווידויים, המתוחכמים, הפנים, המדויקים רגשית, הבלתי־מתפשרים, שמתעקשים לראות את האדם במרכז, ופשוט להקשיב לה, לתת לה קול, לשחרר אותה מהאלם שנכפה עליה. בימינו, כאשר אמריקה של טראמפ נסוגה מן הליברליזם של העשורים האחרונים אל הריאקציה הקיצונית ואל הפופוליזם האנטי־נשי – אני כותבת את השורות הללו ביום שבו שמענו על החוק החדש לאיסור על הפלות שעבר באלבמה, בהמשך לשורת חוקים דומים במדינות אחרות בארצות־הברית – ההאזנה לקולותיהן הצלולים של הנשים הללו, שיצרו שירה גדולה וייחודית, כל אחת בדרכה, היא הכרחית כתמיד.

שער השירה האחרון בגיליון מתרכז במשוררים בני דורנו – ילידי 1969 עד 1986 – שפועלים במשולש הטעון גרמניה-פולין-ליטא, אותו משולש שהוליד גלות ופליטות רבות כל כך. בשער זה משתתפים מריון פושמן, כריסטיאן לנארט, יאן וגנר ואניה קמפמן הגרמנים; יאצק דנל הפולני; וכן שתי משוררות ליטאיות צעירות, שהשתתפו לאחרונה באירועי שירה בתל אביב: גיידרה קנלאוסקאית ולינה בויבדיביצ'וטה. כמה סמלי היה בעינינו לסיים את השער של זמן ההווה בשורה המשחררת כל כך, שחותמת שיר של בויבדיביצ'וטה: "פבר הגיעה העת להשליך: הכפפה, לומר לחשי כשופים – חפשיה, חפשיה, חפשיה."

*

תודה מקרב לב לאנשי עמותת "הו!", שבזכות מסירותם ומאמציהם "הו!" יכול להתקיים ואף להרחיב את פעילותו, ובראש וראשונה למנכ"ל העמותה, אבי דאול. תודה רבה לחברי העמותה משה סקאל, מתן מרידור, אמיר בקר, דורית שילה, גיל פייר, יערה שחורי, לילך נתנאל, רועי חן, וכן לתותי ורוני פורת ולרו"ח שלמה יניב, המסייעים לנו רבות בפעילות העמותה. תודה לרכות העמותה, ליאור שריר, על עבודתה המסורה.

תודה רבה למעצבת מיכל קול, וכן לאלי אורן ולאנשי בית הדפוס שלו. תודתנו נתונה לנגה אלבלך, מנכ"לית הוצאת "הקיבוץ המאוחד", ולכל אנשי הוצאה, ובראש וראשונה לעוזי שביט, לטל מולכו, לסיגל זלאיט ולאורי מוזס רון.

תודה לפרופ' אמיר אשל מאוניברסיטת סטנפורד, שסייע לנו רבות באיסוף ובעריכה של התרגומים מגרמנית, שיש להם נוכחות מיוחדת ומשמעותית בגיליון זה, ואף תרם כמה תרגומים פרי עטו. תודה לגדעון טיקוצקי, שהביא לדפוס את התרגומים הגנוזים של לאה גולדברג. במקרים שבהם זכויות התרגום של היצירות המתפרסמות בגיליון אינן נחלת הכלל, התרגומים מתפרסמים בגיליון באדיבות המחברים או בעלי הזכויות לתרגום היצירות, או באמצעות רכישת זכויות התרגום כנדרש. כל מאמץ נעשה ליצירת קשר עם בעלי הזכויות. מערכת "הו!" תתקן כל טעות או העדר מידע בנוגע לזכויות תרגום שיובאו לתשומת לבה. את "הו!" אפשר להשיג בחנויות הספרים או במכירה ישירה באתר של הוצאת "הקיבוץ המאוחד".

כתבי יד אפשר לשלוח במייל לכתובת: ho.poetry@gmail.com
אתם מוזמנים גם לעקוב אחרי עמוד הפייסבוק שלנו, שכתובתו: www.facebook.com/ho.literary.mag